hion. kruhloho stolu. Kharkiv, 2015. S. 59–65. [in Ukr.].

15. Katrych D. K. Administratyvno-pravovyi status Natsionalnoi politsii Ukrainy: poniattia i zmist [Administrative and legal status of the National Police of Ukraine: concept and content]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Pravo. 2016. Vyp. 36(2). S. 31–35. [in Ukr.].

SUMMARY

Andriy V. Tan'ko. Administrative activities of the National police in the field of human rights and freedoms protection in Ukraine. The article bases on the analysis of normative legislation and results of modern administrative and legal researches and reveals the essence and features of administrative activity of the National police in the field of human rights and freedoms protection in Ukraine. It is analyzed the general theoretical provisions and basic definitions of the problem. It is considered the establishment of providing administrative services system as a priority for the development of the social and social-legal policy of Ukraine.

Administrative activity of the Ukrainian police is defined as state power, by-law, organizational and administrative activity, regulated by the rules of administrative law, aimed at providing police services in the fields of public and state interests' protection, ensuring public security and order, human rights and freedoms protection, counteracting offenses, providing assistance to those who need it. The features of administrative activity of the Ukrainian police summarized as follows: its determination by the norms of administrative law, human-centrism, organizational-administrative and communicative nature, social orientation, orientation to the requirements of the current legislation, etc.

It is substantiated that the main ways to improve the system of police services as an organizational basis and instrument of administrative activity of the National police are the follows: to improve the legal interaction between the individual and the state, human rights and freedoms protection, the functioning of the rule of law, and to promote the work of the National police among the population. The author emphasizes that the person who embodies the law enforcement activities of the National police is given greater powers than other citizens to represent the state, which requires the police to take a particularly responsible attitude towards the performance of their professional duties.

Keywords: National police, administrative activity, administrative services, rights, human freedoms, democratic society.

УДК 342.95+351.74

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-2-98-105

Денис САВЧУК[©]

директор коледжу

(Кам'янець-Подільський податковий інститут)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ

Досліджено питання нормативно-правового забезпечення застосування примусу уповноваженими суб'єктами, а також підстави застосування заходів примусу такими органами. За результатами виконаного дослідження зроблено висновок, що правове регулювання діяльності правоохоронних органів щодо застосування заходів примусу здійснюється певною системою законодавства, що складається із великої кількості нормативних актів, які відрізняються один від одного багатьма ознаками та являє собою ієрархічну систему, що базується насамперед на Конституції України.

У статті висловлено думку, що у досліджуваній проблематиці відображається протистояння публічного і приватного інтересу, яке вирішується за допомогою універсального принципу пропорційності. Саме у такий спосіб здійснено і правове регулювання, де законодавець диференційовано підходить до спричинення шкоди внаслідок застосування сили.

Ключові слова: примус, заходи примусу, правове регулювання, підстави застосування, правові підстави, фактичні підстави, правоохоронні органи.

Постановка проблеми. Питання належного нормативно-правового забезпечення застосування примусу уповноваженими суб'єктами є питанням надзвичайно важливим, оскільки такі заходи: чи то фізичного впливу (сили), чи спеціальних засобів, чи вогнепа-

© Савчук Д.А., 2020

ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0002-3820-9323>

savchukdenis8888@gmail.com

льної зброї поготів найчастіше пов'язані із завданням шкоди громадянину. Це суттєво зачіпає права та інтереси особи як людини, незважаючи на те, що ця людина є, переважно, правопорушником. А відповідно права та свободи людини і громадянина належать до найвищих цінностей, що охороняються як міжнародним правом, так і національним законодавством будь-якої держави.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. Цій проблематиці у вітчизняній правовій науці було присвячено низку праць, над нею продовжує працювати велика кількість дослідників. Одночасно серед фундаментальних варто виділити працю Ю. В. Бауліна «Обстоятельства, исключющие преступность деяния», що містить вихідні методологічні позиції сучасних досліджень.

Протягом останнього десятиліття завдяки суттєвим змінам в організації і діяльності правоохоронних органів нашої держави, відбулися суттєві зміни й у правовому регулюванні застосування ними заходів примусу. У зв'язку із цим **метою** статті є дослідження теоретичної основи підстав застосування заходів примусу та їх сучасне нормативне врегулювання.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі як міжнародне право, так і національне законодавство будь-якої держави визнає за можливе застосування заходів примусу для забезпечення правопорядку та безпеки. Не винятком є й Україна, що в законодавстві закріпила повноваження на застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу, також визнала це застосування за необхідне, правомірне і, нарешті, як таке, що заохочується, оскільки відповідає інтересам суспільства і держави [1, с. 12].

З першого погляду може скластися хибна думка про пряму розбіжність інтересів людини, з одного боку, та інститутів державної влади з іншого. Водночас у цьому відображається протистояння публічного і приватного інтересу, яке вирішується за допомогою універсального принципу пропорційності. Як досліджується у відповідній науковій літературі, зміст принципу пропорційності розкривається через «субпринципи» придатності, необхідності, співмірності, які також називають критеріями тесту на пропорційність [2, с. 51]. Стосовно предмету саме цього дослідження, то принцип пропорційності вимагає визначення законом повноважень органів владних суб'єктів щодо втручання у права, свободи та інтереси об'єктів впливу та співмірної реалізації цих повноважень залежно від конкретних обставин справи, які забезпечили б необхідний баланс між інтересами влади, громади, юридичних осіб та окремих громадян. Відповідно, передбаченість законом, тобто нормою права, повноважень органів владних суб'єктів щодо втручання у права, свободи та інтереси приватних осіб і застосування заходів примусу – є вихідною методологічною позицією нашого дослідження.

Правове регулювання діяльності правоохоронних органів щодо застосування заходів примусу здійснюється певною системою законодавства, яка складається із великої кількості нормативних актів, які відрізняються один від одного багатьма ознаками: назвою, юридичною силою, порядком прийняття тощо. Ця система законодавства є ієрархічною системою, що базується (причому не формально) насамперед на Конституції України. Зокрема, Закон «Про Національну поліцію» визначає, що у своїй діяльності поліція керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами (стаття 3). Закон України «Про національну гвардію України» визначає, що Національна гвардія України у своїй діяльності керується Конституцією України, цим та іншими законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами (стаття 4).

Система законодавства щодо застосування примусу базується, зокрема, на нормах Розділу II Конституції України [3], які закріплюють основні конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Мова йде про положення ст. 27 Конституції: ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави захищати життя людини. Також про охорону гідності людини статтею 28 Конституції: ніхто не може бути

підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Положення статті 29 Конституції визначають, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Також кожному гарантується недоторканність житла, хоча не виключена можливість у невідкладних випадках проникнення до житла чи до іншого володіння особи, що встановлюється положеннями статті 30 Конституції. І, нарешті, держава оберігає майнові права громадян, що так само передбачено конституційними положеннями статті 41 Конституції, де визначено, що право приватної власності є непорушним.

Проте варто погодитися із думкою, що роль Конституції України як першоджерела права не зводиться до прямого регулювання адміністративно-правових відносин. Конституційні норми передбачають видання окремих законів [4, с. 56]. Саме вони посідають провідне місце серед актів, якими здійснюється правове регулювання застосування заходів примусу органами внутрішніх справ. Причому їх значення в розбудові правової держави має постійно зростати, оскільки принцип верховенства права неможливо зреалізувати без забезпечення законності (верховенства закону). Законність виявляється, передусім, у суворій відповідності законам всіх інших нормативних актів, які в ієрархічній системі займають нижчі щаблі, оскільки саме закони, не враховуючи Конституції, мають найвищу юридичну силу. Принцип вищості закону прямо не визначений у Основному законі, однак він впливає зі змісту її окремих положень. Наприклад, відповідно до конституційних положень, що регулюють повноваження Кабінету Міністрів України, уряд у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, актами Президента України та видає у межах своєї компетенції постанови і розпорядження (ч. 3 ст. 113).

Законами регулюються найбільш значущі та принципові питання державного і суспільного життя, їх норми становлять серцевину, фундамент формування і розвитку інших правових норм. Зважаючи на зміст ч. 2 ст. 19 Конституції України, закони України є основним видом нормативного акта (після Конституції), яким мають керуватися у своїй діяльності органи державної влади. Наголошуючи на значенні закону в системі правового регулювання, необхідно мати на увазі, що термін «закон» у цьому разі вживається як узагальнююче поняття. Вислів «законами України» необхідно розуміти у широкому сенсі, тобто як систему усіх наявних юридичних актів. У іншому разі це означало б, що посадові і службові особи можуть порушувати вимоги щодо власної компетенції, сформульовані, скажімо, у підзаконних юридичних актах, наприклад у постановах Кабінету Міністрів України [5, с. 69].

Серед законів, які врегульовують питання застосування заходів примусу правоохоронними органами, слід назвати Закони України «Про Національну поліцію» [6], «Про Національну гвардію України» [7], «Про попереднє ув'язнення» [8], «Про Службу безпеки України», «Про Державну прикордонну службу України» [9], «Про оперативно-розшукову діяльність» [10], «Про Державне бюро розслідувань» [11], «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» [12]. Крім того, вказані повноваження надаються Кримінально-виконавчим кодексом України.

Слід зазначити, що на рівні законів України правові підстави застосування примусу працівниками правоохоронних органів закріплені в гіпотезах норм тільки окремих нормативних актів – це Закони України «Про Національну поліцію», «Про Національну гвардію», «Про попереднє ув'язнення», «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», а також Кримінально-виконавчий кодекс України. Тобто регулювання повноважень щодо застосування заходів фізичного примусу здійснюється виключно або переважно вказаними законами. Решта ж законів, хоча і надають право працівникам правоохоронних органів застосовувати силу, є такими, що містять бланкетні норми, які для з'ясування правових підстав цього застосування відсилають до вищезазначених трьох нормативних актів, переважно до Закону України «Про Національну поліцію».

На сьогодні уряд України також частково бере участь у формуванні нормативної бази з питань застосування правоохоронними органами заходів адміністративного примусу. Зокрема, це затверджені постановою Кабінету Міністрів України Перелік спеціальних засобів, що застосовуються військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань, Правила застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань. У них встановлюється єдиний для України вичерпний перелік зазначених засобів, дозволених до застосування військовослужбовцями Національної гвардії, детально визначається процесуальний порядок цього застосування.

Цікавим є у цьому контексті підзаконний акт Вищої ради правосуддя щодо затвердження Положення про Службу судової охорони [13], яким визначено повноваження відповідного органу стосовно підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу тощо.

Невелика кількість правових норм, які регулюють діяльність правоохоронних органів щодо застосування заходів примусу, міститься у відомчих нормативних актах, зокрема, актах Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації державної прикордонної служби України. Наприклад, Інструкція про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, затверджена наказом Адміністрації Держкордонслужби [14].

Однак слід зазначити, що у нормотворчій діяльності центральних органів виконавчої влади, зокрема Міністерства внутрішніх справ та Служби безпеки України, не встановлюються та не можуть встановлюватися правові підстави застосування примусу працівниками правоохоронних органів. Правові підстави застосування примусових заходів врегульовані на рівні законів, воно не є відомчою прерогативою жодного міністерства чи іншого органу виконавчої влади.

Проблема застосування заходів примусу правоохоронними органами безпосередньо пов'язана зі встановленням у законі обсягу і меж застосування заходів правового впливу, а відтак і зміцненням законності, забезпеченням прав і свобод громадян [15, с. 51]. А необхідність наукового дослідження підстав застосування примусу правоохоронними органами має надзвичайно важливе значення, адже воно можливе лише за наявності достатніх, передбачених законом, умов.

Кожний випадок застосування примусу має хоча й комплексну, але ж одну підставу застосування. Водночас елементи цієї єдиної, комплексної підстави іноді зручно іменувати нарізно, а саме правовою та фактичною підставами, які зі свого боку мають власні характеристики.

Насправді, правова підстава виділяється окремо й іменується правовою, тому що вказані явища, події і вчинки за загальним правилом прямо передбачені та охарактеризовані в нормах права як одні з підстав обставин, що розглядаються [16, с. 153]. Правова підстава являє собою різноманітні чинники об'єктивної дійсності, що загрожують заподіянням шкоди або фактично її заподіюють. Іншими словами, у ролі правової підстави є певна небезпека, тобто спроможність заподіювати або викликати якусь шкоду правоохоронюваним інтересам.

Стосовно питання нормативного визначення правових підстав застосування заходів примусу правоохоронними органами, то, як зазначено вище, вони закріплені в гіпотезах норм тільки окремих нормативних актів – це Закони України «Про Національну поліцію», «Про попереднє ув'язнення», «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» а також Кримінально-виконавчим кодексом України. Решта нормативних актів, зокрема й закони, про які вже йшлося, хоча й закріплюють право правоохоронних органів щодо застосування примусу, однак є такими, що містять бланкетні норми, які для з'ясування правових підстав цього застосування відсилають до вищезначених нормативних актів.

Тому тут слід проаналізувати правові підстави застосування заходів примусу різними правоохоронними органами. Відповідно до ст. 44 Закону України «Про національну поліцію» поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом. Закон України «Про національну поліцію» у ст. 15, 16 так само врегулював підстави застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї.

Наприклад, інший Закон України «Про попереднє ув'язнення» у ч. 4 та 10 ст. 18 містить спільний перелік правових підстав застосування примусу у місцях попереднього ув'язнення. Працівники місць попереднього ув'язнення мають право застосувати заходи фізичного впливу і спеціальні засоби, зокрема прийоми рукопашного бою, наручники, гумові палиці, гамівні сорочки, слезоточиві речовини, світлозвукові пристрої відволі-

каючої дії, водомети, бронемашини та інші технічні засоби, а також використовувати службових собак для припинення фізичного опору, для припинення насильницьких дій, для припинення безчинства, для подолання протидії законним вимогам адміністрації.

Як видно з наведеного вище переліку норм права, що складають правову основу застосування примусових заходів, ці правовідносини регулюються нормами адміністративного, кримінально-процесуального та виправно-трудового права. Але розташування норм у різних галузях законодавства не впливає на визначення виду правовідносин, які ними регулюються, а саме охоронних правовідносин як комплексної сукупності галузевих норм і принципів, які передбачають державний примус за вчинення правопорушення [17, с. 72]. Головним чинником у цьому разі є зміст диспозицій певних норм права, які приписують правоохоронним органам здійснення дій щодо припинення протиправних дій з вимушеним заподіянням шкоди правопорушнику.

Крім юридичної підстави застосування заходів примусу, як вже було сказано вище, існує також і фактична підстава, яка визначається тією обстановкою, що складається під час усунення зазначеної небезпеки. З погляду етимології термін «обстановка» означає сукупність умов, у яких що-небудь відбувається [18, с. 52]. Іншими словами, з одного боку, є джерело небезпеки у вигляді діянь правопорушника і з іншого – конкретний працівник правоохоронного органу, який повинен усунути цю небезпеку. Стосовно нашого випадку, «обстановка» – це становище на місці застосування заходів примусу з урахуванням: а) об'єктивних чинників: характеру місцевості, взаємного розташування на ній протидіючих сторін, кліматичних умов, часу доби тощо; б) особистих можливостей працівника правоохоронного органу: статі, віку, фізичних сил, якості професійних навичок, наявності засобів усунення небезпеки тощо; в) динамічного співвідношення сил і засобів працівника правоохоронного органу з джерелом небезпеки (кількістю правопорушників, їх озброєнням, фізичною силою).

Безперечно, що в деяких ситуаціях становище працівника правоохоронного органу може бути відносно вигідним з позиції наявності у нього можливостей щодо усунення небезпеки. В інших же випадках він може, навпаки, опинитись у скрутному становищі, коли його можливості щодо усунення небезпеки будуть дещо проблематичними, часто недостатніми, неспіврозмірними з об'єктивними характеристиками джерела небезпеки. Отже, обстановка, у якій працівник правоохоронного органу застосовує заходи примусу, може бути поділена на два види: відносно сприятлива і несприятлива. Виділення цих видів обстановки є другим чинником, що важливий у разі визначення меж заподіяння шкоди правопорушникові з метою усунення небезпеки.

При відносно сприятливій обстановці ця шкода певним чином повинна бути обмежена тим необхідним мінімумом, що був явно достатній для усунення небезпеки. І навпаки, при несприятливій обстановці заподіяна шкода може бути значно більшою, обмеженою тільки вимогою явно не перевищувати ту гіпотетичну шкоду, яку спроможна була б заподіяти потенціальну небезпеку правоохоронюваним інтересам. Викладене дозволяє зробити висновок, що межі заподіяння шкоди працівником правоохоронного органу під час застосування заходів примусу повинні бути співрозмірними з двома чинниками: по-перше, з потенціалом небезпеки, що загрожує правоохоронюваним інтересам (правовою підставою), по-друге, з тією обстановкою, у якій опинився суб'єкт застосування примусу під час усунення зазначеної небезпеки (фактичною підставою).

Очевидно, ці два чинники у поєднанні є нічим іншим, як комплексною за своєю суттю підставою заподіяння шкоди правопорушникові. І дії працівників правоохоронних органів тільки тоді будуть морально виправданими та дозволені правом, якщо шкода, яку вони заподіяли, буде співрозмірною одночасно з обома чинниками тієї причини, яка змусила її нанести, тобто з підставою завдання шкоди.

У цій комплексній підставі застосування заходів примусу правова підстава відіграє вирішальну роль, що певним чином впливає і на межі шкоди, яка заподіюється об'єкту застосування сили. Наявна залежність полягає в тому, що ця шкода повинна відповідати, бути співрозмірною і явно не перевищувати, передусім, правову підставу. Оскільки ця підстава є потенціалом небезпеки, що загрожує правоохоронюваним інтересам, то й шкода, яка заподіюється з метою її усунення, не може бути явно більш суттєвою, ніж потенціал цієї небезпеки. Іншими словами, «правова підстава визначає межу максимально допустимої шкоди, яка ні за яких обставин не може бути перевищеною без ризику вийти за рамки правомірності застосування сили» [16, с. 188–189].

Законодавство України теж диференційовано підходить до спричинення шкоди

внаслідок застосування сили. Ось декілька цитат: «Застосування малогабаритного підривного пристрою для відкриття приміщень є виправданим, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, є меншою, ніж шкода, яку вдалося відвернути» (ч. 5 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію»); «Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу» (ч. 7 ст. 46 Закону «Про Національну поліцію»); «У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони мають зводитися до завдання якнайменшої шкоди здоров'ю правопорушників (ч. 3 ст. 18 Закону України «Про попереднє ув'язнення»). З наведених нормативних актів чітко видно прагнення обмежити заподіяння шкоди лише тим мінімумом, який дійсно є необхідним та достатнім для досягнення передбачених у законі суспільно корисних цілей. Заподіяння ж шкоди, яка виходить за цей мінімум, протиправне.

Висновки. Отже, правові підстави застосування примусу працівниками правоохоронних органів закріплені в гіпотезах норм тільки окремих нормативних актів – це Закони України «Про Національну поліцію», «Про Національну гвардію», «Про попереднє ув'язнення», «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України», а також Кримінально-виконавчий кодекс України. Решта ж законів, хоча і надають право працівникам правоохоронних органів застосовувати силу, є такими, що містять бланкетні норми, які для з'ясування правових підстав цього застосування відсилають до вищезазначених трьох нормативних актів, переважно до Закону України «Про Національну поліцію».

Крім того, межі заподіяння шкоди працівником правоохоронного органу під час застосування заходів примусу повинні бути співрозмірними з двома чинниками: по-перше, з потенціалом небезпеки, що загрожує правоохоронюваним інтересам (правовою підставою), по-друге, з тією обстановкою, у якій опинився суб'єкт застосування примусу під час усунення зазначеної небезпеки (фактичною підставою). Очевидно, ці два чинники у поєднанні є нічим іншим, як комплексною за своєю суттю підставою заподіяння шкоди правопорушникові. І дії працівників правоохоронних органів тільки тоді будуть морально виправданими та дозволені правом, якщо шкода, яку вони заподіяли, буде співрозмірною одночасно з обома чинниками тієї причини, яка змусила її нанести, тобто з підставою завдання шкоди. Саме у такий спосіб здійснено й правове регулювання, де законодавець диференційовано підходить до спричинення шкоди внаслідок застосування сили.

Список використаних джерел

1. Бандурка А. М., Горбачев А. В. Оперативно-розсыльная деятельность: правовой анализ. Киев : РИО МВД Украины, 1994. 160 с.
2. Погребняк С. Принцип пропорційності у судовій діяльності. *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 2. С. 49–55.
3. Конституція України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. Адміністративне право України. Повний курс : підручник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
5. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навч. посіб. / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваїте, 2014. 376 с.
6. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
7. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014. № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18>
8. Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30.06.1993 р. № 3352-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12>
9. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15>
10. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
11. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>
12. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 р. № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14>
13. Про затвердження Положення про Службу судової охорони : Рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19>
14. Про затвердження Інструкції про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України : наказ Адміністрації Держкордонслужби від 21.10.2003 р. № 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-03>

15. Бандурка О. М. Заходи адміністративного припинення в діяльності міліції : дис. ... канд. юрид. наук. Харків : Укр. Юрид. Академія, 1994. 158 с.
16. Баулін Ю. В. Обстоятельства, исключаяющие преступность деяния. Харьков : Основа, 1991. 360 с.
17. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
18. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. / укл. В. Яременко, О. Сліпущко. Київ : Вид-во «Аконіт», 1998. Т. 3 : ОБЕ-РОБ. 927 с.

Надійшла до редакції 12.05.2020

References

1. Bandurka A. M., Gorbachev A. V. Operativno-rozysknaia deiatel'nost': pravovoi analiz [Detective and search activity: legal analysis]. Kiev : RIO MVD Ukraine, 1994. 160 s. [in Rus.].
2. Pohrebniak S. Pryntsyp proporsiiinosti u sudovii diialnosti [The principle of proportionality in judicial activity]. Filosofiia prava i zahalna teoriia prava. 2012. № 2. S. 49–55. [in Ukr.].
3. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996. № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine of June 28, 1996. № 254k / 96-BP]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukr.].
4. Halunko V., Dikhtievskiy P., Kuzmenko O., Stetsenko S. Administratyvne pravo Ukrainy. Povnyi kurs [Administrative law of Ukraine.] : pidruchnyk. Kherson : OLDI-PLIUS, 2018. 446 s. [in Ukr.].
5. Melnyk R. S., Bevzenko V. M. Zahalne administratyvne pravo [General administrative law] : navch. posib. / za zah. red. R. S. Melnyka. Kyiv : Vaite, 2014. 376 s. [in Ukr.].
6. Pro Natsionalnu politsiiu [About the National Police] : Zakon Ukrainy vid 02.07.2015 r. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> [in Ukr.].
7. Pro Natsionalnu hvardiiu Ukrainy [About the National Guard of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 13.03.2014. № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18> [in Ukr.].
8. Pro poperednie uviaznennia [About pre-trial detention] : Zakon Ukrainy vid 30.06.1993 r. № 3352-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12> [in Ukr.].
9. Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy [About the State Border Guard Service of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 03.04.2003 r. № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15> [in Ukr.].
10. Pro operativno-rozshukovu diialnist [About operative-search activity] : Zakon Ukrainy vid 18.02.1992 r. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> [in Ukr.].
11. Pro Derzhavne biuro rozsliduvan [About the State Bureau of Investigation] : Zakon Ukrainy vid 12.11.2015 r. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19> [in Ukr.].
12. Pro Viiskovu sluzhbu pravoporiadku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [About the Military Law Enforcement Service in the Armed Forces of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 07.03.2002 r. № 3099-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14> [in Ukr.].
13. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Sluzhbu sudovoi okhorony [On approval of the Regulations on the Judicial Protection Service] : Rishennia Vyshchoi rady pravosuddia vid 04.04.2019 r. № 1051/0/15-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19> [in Ukr.].
14. Pro zatverdzhennia Instruktzii pro zastosuvannia zbroi, boiovoi tekhniki, ozbroiennia korabli (kateriv), litakiv i vertolotiv Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy [About the statement of the Instruction on use of the weapon, military equipment, the armament of ships (boats), planes and helicopters of the State frontier service of Ukraine] : nakaz Administratsii Derzhkordonsluzhby vid 21.10.2003 r. № 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-03> [in Ukr.].
15. Bandurka O. M. Zakhody administratyvnoho prypynennia v diialnosti militsii [Measures of administrative termination in the activities of the police] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv : Ukr. Yuryd. Akademiia, 1994. 158 s. [in Ukr.].
16. Baulin Yu. V. Obstoiatelstva, iskluchayushie prestupnost deyaniya [Criminal circumstances]. Harkov : Osнова, 1991. 360 s. [in Rus.].
17. Kolodii A. M. Pryntsypy prava Ukrainy [Principles of Ukrainian law] : monohrafiia. Kyiv : Yurinkom Inter, 1998. 208 s. [in Ukr.].
18. Novyi tлумachnyi slovnyk ukraïnskoi movy : v 4 t. [New explanatory dictionary of the Ukrainian language: in 4 vols.] / uкл. V. Yaremenko, O. Slipushko. Kyiv : Vyd-vo «Akonit», 1998. T. 3 : OBE-ROB. 927 s. [in Ukr.].

SUMMARY

Denys A. Savchuk. Legal regulation and grounds for the use of coercive measures by law enforcement bodies of Ukraine. The issue of regulatory and legal support for the use of coercion by authorized entities, as well as the grounds for the application of coercive measures by such bodies have been studied.

According to the results of the study, it is concluded that the legal regulation of law enforcement agencies to apply coercive measures is carried out by a certain system of legislation, consisting of a large number of regulations that differ from each other in many ways and is a hierarchical system based primarily on the Constitution of Ukraine. At the same time, the legal grounds for the use of coercion by law enforcement officers are enshrined in the hypotheses of the norms of only certain regulations - the Laws of Ukraine "On the National Police", "On the National Guard", "On Pre-trial Detention", "On the Military Law Enforcement Service in Armed Forces of Ukraine" as well as the Criminal Executive Code of Ukraine. The rest of the laws, although giving law enforcement officers the right to apply force, contain

blanket rules that refer to the above three regulations to clarify the legal basis for their application, mainly to the Law on the National Police.

It is also determined that the limits of harm caused by a law enforcement officer during the application of coercive measures must be commensurate with two factors: first, with the potential for danger to law enforcement interests (legal basis), and secondly, with the situation in which turned out to be the subject of coercion during the elimination of the specified non-security (factual basis). These two factors, combined, are nothing more than a complex basis of harm to the offender. And the actions of law enforcement officers will only be morally justified and permitted by law if the damage they caused is commensurate with both factors of the cause that caused it, ie the reason for the damage.

The article expresses the opinion that the researched issues reflect the opposition of public and private interest, which is solved using the universal principle of proportionality. It is in this way that the legal regulation is carried out, where the legislator approaches the infliction of harm as a result of the use of force in a differentiated manner.

Keywords: coercion, coercive measures, legal regulation, grounds for the use, legal grounds, factual grounds, law enforcement agencies.

УДК 351.75

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-2-105-109

Світлана РИЖКОВА[©]

інспектор сектору превенції

(Шевченківський ВП Дніпровського

ВП ГУНП в Дніпропетровській області)

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ЧЛЕНІВ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Визначено сучасні проблеми правової та спеціальної підготовки кандидатів та членів громадських формувань органами Національної поліції. Досліджено стан та міжнародний досвід стосовно цього питання. Запропоновано удосконалення правового забезпечення підготовки членів громадських формувань органами Національної поліції, а саме обґрунтована необхідність прийняття відомчого нормативно-правового акта МВС (Інструкції) щодо встановлення вимог професійної правової та спеціальної підготовки кандидатів та членів громадських формувань у сфері охорони громадського порядку органами Національної поліції.

Ключові слова: член громадського формування, правова, спеціальна підготовка, нормативно-правовий акт МВС, охорона громадського порядку, профілактика правопорушень, права, свободи людини та громадянина, Національна поліція.

Постановка проблеми. Адміністративно-правовий статус громадських формувань в охороні громадського порядку та державного кордону регламентує Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону». Зазначений закон надає членам громадських формувань право застосовувати заходи превентивного характеру до правопорушників, складати протоколи про адміністративні правопорушення, застосовувати в установленому порядку заходи фізичного впливу, спеціальні засоби захисту. Доставляти до органів Національної поліції, в підрозділи Державної прикордонної служби України, штаб громадського формування з охорони громадського порядку або громадський пункт охорони порядку, приміщення виконавчого органу селищної, сільської ради осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, з метою його припинення, якщо вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи порушника, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості скласти його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим тощо.

Кандидатами, які виявили бажання стати членами громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, можуть бути громадяни України, які досягли 18-річного віку, виявили бажання брати участь у зміцненні правопорядку і в

© Рижкова С.А., 2020

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5044-6866>

revord@gmail.com